
Jongerenpastoraat als openbaringskunde en zorg om de ziel

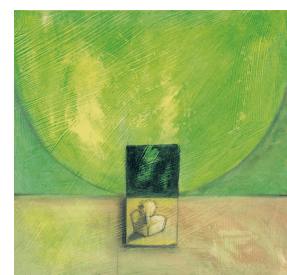
Bert Roebben

Overgenomen uit: LOOTS, C., SCHAUMONT, C., (Red.), *Vandaag pastoraal integreren in het opvoedingswerk. Perspectieven & uitdagingen*, Oud-Heverlee, Don Bosco Vorming & Animatie, 2007, p. 117-148.

Bert Roebben is hoogleraar godsdienstpedagogiek en -didactiek aan het Institut für Katholische Theologie aan de Universiteit van Dortmund en universitair hoofddocent Praktische Theologie aan de Universiteit van Tilburg.

De jongerenwereld als vindplaats voor nieuwe theologische perspectieven vormt het uitgangspunt van het artikel van Bert Roebben. Vertrekkend vanuit een reflectie op de ontwikkelingstaken van de jongeren en wat zij nodig hebben om die zinvol op te nemen, verkent hij een aantal nieuwe theologische denkpijlers. In het tweede deel van deze bijdrage verbindt hij deze nieuwe perspectieven aan concrete uitdagingen voor de pastoraal.

**samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven**

I INLEIDING

Ingrijpende veranderingen voltrekken zich in het religieuze landschap¹. De analyses zijn bekend: in de stad van de moderne mens ontwerpt men zelfstandig zijn levensproject, schaamteloos brokstukken recyclerend uit bestaande levensbeschouwelijke systemen. Een grote verscheidenheid van groepen en bewegingen profileren zich op de spirituele markt. Zij fluisteren de mensen in hoe men het goede leven gestalte kan geven, eenvoudiger en minder stresserend, en toch origineel en spiritueel. Liever spiritualiteit op een laag pitje, eenvoudig toepasbaar op het alledaagse, dan zich te laten opvorderen om naar de grondeloze grond van het bestaan te gaan en zich daar door een a/Ander te laten gezeggen.

In het explosieve veld van religieuze betekenisverlening profileren ook traditionele religieuze instituties zich met hun veilige posities. Kerken werpen zich op als rotsen in de branding: onvermurwbaar en mild tegelijk. Waar de zoekende mens nood ervaart, is de kerk als reddingsboei niet ver weg.

In de zee van religieuze betekenissen zijn dus vele ordeningsprincipes mogelijk: van eerder traditionele signatuur en/of voortbouwend op nieuwe religieuze verlangens. Sommigen zien te weinig religie, anderen zien er teveel. Sommigen verkeren in pastorale paniek en willen graag snelle en doelmatige oplossingen; anderen trekken zich terug in het bastion van de eigen beleefde overtuiging. Men is het echter aan zichzelf en aan toekomstige generaties verplicht om rustig de tijd te nemen om dit lezen als leerproces opnieuw te voltrekken, in overleg met anderen.

Ondertussen kloppen jongeren op de deur en vragen ze - zoals vanouds - om aandacht en waarachtigheid. Zij dragen niet de ballast van religieuze zingevingssystemen-op-de-terugweg en zijn niet beladen met de volwassen vraag over hoe het nu 'in Gods-naam' verder moet met geloven en Kerk. Jongeren hebben mij geleerd om zinsneden als 'Hoe kunnen we nog...?' definitief achter mij te laten en met vers vertrouwen naar de toekomst te kijken. Ze nemen de zaken zelf in handen.

Op school kijken ze kritisch naar het morele en religieuze fenomeen in al zijn diversiteit en leren ze dit confronteren met dynamische lijnen uit de grote levensbeschouwelijke tradities. Zulke reflectieve oefeningen zijn een goede zaak en heel belangrijk om kritisch te functioneren in de maatschappij van morgen.

Maar leren jongeren ook ergens het eigene van de morele en religieuze ervaring smaken en meemaken? Bestaat er een ruimte waar ze zelf gevonden antwoorden op levensvragen mogen uitvergroten en naast de verhalen en figuren van de traditie leggen, als 'nieuwe' traditie? Welke woorden spreken volwassenen ten aanzien van hunkerende jongeren? Welk voedsel voor de ziel hebben zij hun te bieden? Jonge mensen dagen volwassenen uit om kleur te bekennen. Zij dwingen hen om te zeggen waar ze voor staan - ook al is het voorlopig, in de tussentijd. Niet spreken is immers ook spreken.

Wie gezagvol wil spreken, moet zich laten 'gezeggen'. Jonge mensen voorgaan impliceert actief van hen leren. Zij versterken de hunkering in onze cultuur: verlangen naar

(1) Deze tekst is een bewerking van de hoofdstukken 11 en 12 uit ROEBBEN, B., *Godsdienstpedagogiek van de hoop. Grondlijnen voor religieuze vorming*, Leuven, Acco, 2007.

heelheid, echte gemeenschap, authentieke spiritualiteit, enzovoort. Zij vragen volwassen aandacht en tijd voor wat 'van waarde' is: waarachtig leven, een eerlijke afweging van arbeid en vrije tijd in gezin en relaties, vreedzaam samenleven in verscheidenheid, bewogen leraren, veilige mobiliteit, kortom, toekomstperspectief. Dat hebben kinderen en jongeren altijd al gevraagd aan volwassenen. Ik heb de indruk dat zij vandaag - ondanks alle vormen van inspraak, communicatietechnologie, kindbetrokken opvoeding en onderwijs - vaak niet echt gehoord worden. Ondanks hun drukdoenerij met gsm's, met chatboxen, op hangplekken, enzovoort, vertoeven zij in een sfeer van stilte.

Jonge mensen willen dat volwassenen acht op hen slaan, hen niet achteloos voorbijgaan. Dat is niet hetzelfde als steeds maar weer hen willen navolgen of naadloos willen aansluiten bij hun leefwereld. Opvoeding en vorming houden vandaag in dat volwassenen zich verantwoorden voor wat ze doen en zeggen, dat ze aanspreekbaar zijn. En dat veronderstelt dat ze eerst de aanspraken van jongeren gehoord hebben. De vernieuwde vraag naar waarden en normen is niet met opvoedingstechnologie op te lossen, maar wel met lijfelijke betrokkenheid, met daadwerkelijke interesse (van het Latijn *inter-esse*, zich bevinden tussen).

In wat volgt schets ik eerst de jongvolwassenheid als ontwikkelingstaak. Daarna bied ik een ervaringsbericht over het tentenkamp van de Jeugddienst van het Vicariaat Vlaams-Brabant en Mechelen, waarin jongeren met elkaar in gesprek gaan over levens-vragen. In een volgende paragraaf reflecteer ik over de betekenis van deze ervaring voor een hedendaags spreken over God. Ten slotte formuleer ik een visie op jongerenpastoraat als openbaringskunde en zorg om de ziel.

II JONGVOLWASSENHEID ALS ONTWIKKELINGSTAAK

2.1 Jongeren te benijden of te beklagen?

Jong zijn is altijd een hele opgave geweest, maar vandaag is die taak als het ware 'verhevigd'. Van jonge mensen wordt vandaag veel sociale beweeglijkheid gevraagd, kunnen leven met meerzinnigheid en voorlopigheid, flexibel kunnen inspelen op vele impulsen en toch zichzelf niet kwijt raken. Identiteitsvorming gebeurt in meerstemmigheid: zichzelf bij elkaar lezen uit de verbrokkeling. Iemand worden is iemand uit één stuk worden.

Jongvolwassenheid refereert sinds het begin van de jaren tachtig ook naar een maatschappelijk verschijnsel: vertoeven in de grijze zone tussen kindertijd en volwassenheid, een langgerekte zone die niet meer door scherpe cesuren is afgebakend, maar die wazig blijft en twijfel laat bestaan over wat men als individu behoort te doen en te laten. Een periode die opgerekt wordt omdat jonge mensen keuzes uitstellen. Aanvankelijk noodgedwongen (wegens gebrek aan financiële middelen of wegens nog niet definitief aangegane professionele of relationele engagementen), later ook om het plezier zelf van het leven te midden van meerzinnigheid en voorlopigheid. Jongvolwassenen worden gekenmerkt door paradoxale houdingen: ze zijn tegelijk autonoom en heteronoom. Ze staan op het punt levensbeslissingen te nemen, maar stellen die uit. Ze beschikken over

nieuwe kennisbronnen, maar verliezen tegelijk diepgang. Ze kennen een nieuwe mobiliteit door een rijbewijs of een eigen auto, maar hebben heimwee naar het thuisland.

Sinds de jaren negentig wordt jongvolwassenheid in verband gebracht met de hectische stroomversnelling waarin het leven van postmoderne jongeren door globalisering is terechtgekomen. Zij thematiseren de contrastervaring van de intense verlangens van onze tijd en de complexiteit van de vervulling ervan. Zij functioneren als 'onvrijwillige pioniers in een multi-optionele samenleving'². De verleidingen zijn groot, de keuze-mogelijkheden immens en wereldwijd, de feitelijke realisatiekracht echter beperkt. Jongvolwassenen die vandaag op de drempel van het volle leven staan (zeker tussen negentien en vijfentwintig jaar, na de middelbare school) voelen bij uitstek aan wat het betekent te leven tussen hoop en vrees.

De meeste jongeren redden zich wel. Ze experimenteren met het schitterende aanbod van de welvaartssamenleving, ze genieten volop van al het goede dat deze tijd te bieden heeft, toegesneden als hij is op kinderen en jongeren³. In de complexiteit en onoverzichtelijkheid van het aanbod weten zij zichzelf te handhaven. Zij geven zelf zin aan wat ze tegenkomen en proberen de zin erin te houden.

Niet iedereen weet echter deze uitdagingen en spanningen kritisch en soeverein te verwerken. Een deel krijgt te maken met problemen als schoolmoeheid, jeugdwerkloosheid, gebrekkige arbeidsinfrastructuur, relatiestoornissen, enzovoort.

De oude grote verhalen zijn voorbij, ze worden niet meer ingevolgd. De nieuwe komen in de plaats en sloppen het leven van (jonge) tijdgenoten helemaal op. Oude banden van kerk en gemeenschap worden opgeheven, nieuwe bindingen worden aangegaan. Om het uit te houden in de *rat race* van presteren, van iemand zijn - vaak ten koste van anderen - hebben mensen houvast nodig. Jonge mensen hebben nood aan 'biografisch advies'. Het vraagcomplex van vele jonge tijdgenoten is: 'Heeft iemand mij gezien in al mijn schamelheid en kwetsbaarheid? En vooral: is er iemand die naar me luistert in al mijn eenzaamheid en worsteling? Er is heel wat communicatie in de lucht, er zijn tal van communicatiemediën, maar waar vind ik een *communio*, een gemeenschap van menselijke betrokkenheid? Is er iemand die mijn hunker en verlangen naar waarachtig leven wil beluisteren en me niet onmiddellijk volpropt met goedkoop vulsel?'

2.2 Jongeren, toekomstverwachting en menselijke waardigheid

Jong zijn betekent verwachtingsvol uitkijken naar de toekomst, inspelend op de nieuwe *vibrations* die op straat voelbaar zijn. 'Vooruit', want het leven ligt voor je. De horizon wenkt, je voelt je permanent reisvaardig en blijft liefst niet teveel bij de pakken zitten. Ouderen mogen meespreken als in hun stem een ondertoon van hoop klinkt. Jonge

(2) Zie: GREINER, U., *Junge Erwachsenen: Schlüsselfiguren religiöser Bildung*, in: ENGLERT, R., LEIMGRUBER, S., (Hrsg.), *Erwachsenen-bildung stellt sich religiöser Pluralität* (Religionspädagogik in pluraler Gesellschaft, 6), Gütersloh, Kaiser, 2005.

(3) Alles staat daarbij in het teken van de economisering: waar je veel geld voor neertelt, daarop mag je rekenen dat het je zekerheid biedt. De media kleuren je dag en bepalen wat je moet kopen om aan te trekken, om je te voeden, om gelukkige relaties aan te knopen, enzovoort. Je wordt zelfs wijsgemaakt dat het getuigt van authenticiteit om bepaalde producten te kopen met ecologische en ethische labels. Alles lijkt verkrijgbaar, zelfs morele verontwaardiging. Als je er maar voor betaalt!

mensen knappen af op volwassenen die wanhopig de eigen zegeningen tellen en niet vooruit durven dromen.

Volgens het sociologisch onderzoek van Mark Elchardus, leeft er bij Vlaamse jonge mensen nogal wat onbehagen omtrent de toekomst⁴. Tussen tien en twintig procent van de achttienjarigen ziet de eigen toekomst (in mindere of meerdere mate) somber in. Twintig procent is ongerust of men later nog wel aan de bak zal komen. De angst bekruipt deze jongeren geregeld tijdens hun studie, zeker wanneer die niet vlot verloopt. Deze ervaringen zijn nog sterker aanwezig bij jongeren in het middelbaar beroepsonderwijs. Zij hebben nog meer dan leeftijdgenoten het gevoel dat een mooie toekomst niet voor hen is weggelegd. Datgene waar elke jongere recht op heeft, namelijk leven in beloftevolheid, gaat aan hen voorbij, overigens vaak ook in materieel opzicht.

Onze samenleving heeft daar een antwoord op: je moet harder werken en beter presteren. Tegen problemen kun je aanlopen, maar je kunt ze ook overwinnen, als je maar je best doet. De mythe van de maakbaarheid is hardnekkig en speelt velen parten. Want wie er niet in slaagt om een moeilijke periode te boven te komen, is een *loser*. Schaamte, vanuit het niet kunnen beantwoorden aan de stilzwijgende normen die de samenleving oplegt, is voor vele jonge tijdgenoten een pijnlijke ervaring. Het gevoel tekort te schieten ten aanzien van zelfgekozen standaards die men zich eigenlijk heeft laten opleggen (de paradox van het postmoderne bestaan), grijpt diep in, dieper dan schuldgevoelens die horen bij regelovertreding vanwege hun frustraties.

Heel wat opvoedingsinspanningen komen niet wezenlijk tegemoet aan het fundamenteel recht van jongeren op interesse voor waar ze feitelijk staan. Men probeert jongeren met trucs weer op het (althans in de ogen van volwassenen) juiste spoor te krijgen, maar vergeet dat ze hunkeren naar *inter-esse*, begrepen als tussen-hen-gaan-staan en acht op hen slaan, in al hun schamelheid en gebrokenheid, en in hun verlangen om te groeien.

III EEN ERVARINGSBERICHT

In wat volgt laat ik de lezer meeprouwen van de sfeer van het tentenkamp dat jaarlijks door de Jeugddienst van het Vicariaat Vlaams-Brabant en Mechelen wordt georganiseerd. Andere bisdommen (zoals Antwerpen) of organisaties (zoals Broederlijk Delen) bieden gelijkaardige activiteiten aan. Tijdens zo'n tentenkamp engageren jongeren tussen zestien en vijftientwintig jaar zich een week lang om met elkaar te discussiëren, te spelen en te werken over een thema dat hen onvoorwaardelijk aangaat. Een aantal (jong)volwassenen begeleidt hen daarbij: zij zorgen voor de impulsen in de leefgroepen en in de gezamenlijke momenten. De sfeer is prettig: er wordt tussen de werkmomenten door vooral veel gezongen, lekker getafeld en gedanst. Soms gaat het er meer ingetogen aan toe: elke dag zijn er oasemomenten waarin gebeden en gevierd wordt, er is een stille ruimte, er zijn creatieve ateliers, enzovoort. Er wordt vanuit verschillende invalshoeken

(4) ELCHARDUS, M. , (Red.), *Zonder Maskers. Een actueel portret van jongeren en hun leraren*, Gent, Globe, 1999, p. 105-115.

rond een centraal thema gewerkt: speels, creatief, sociaal, relationeel en religieus-verdiepend. Het geheel berust op drie pijlers: er mogen zijn zoals je bent, dialoog met alle betrokkenen en verantwoordelijkheid ten aanzien van je eigen woorden en daden.

De meesten van de deelnemende jongeren hebben geen relatie met de kerk. Ze werden door hun lokale jeugdpastor aangesproken om deel te nemen aan het tentenkamp, om mee te denken en mee te spelen of gewoon om erbij te zijn. Het is goed dat de Kerk aan jongeren zulke ruimte biedt om zich te meten met de vragen en hunkeringen van de tijd. Er is geen sprake van een verborgen agenda: kerkelijk lidmaatschap of wat dan ook. Wel klinkt voortdurend de grondinspiratie door: het Bijbelse begrip 'leven in overvloed' (Joh 10, 10) is het uiteindelijke perspectief waarop dit tentenkamp gericht is.

Voor het tentenkamp van 2003 in Haasrode bereidde ik samen met een stafmedewerker van de Jeugddienst van het Vicariaat een religieuze workshop voor met als thema: 'Home on the Road: thuiskomen in je eigen levensverhaal'. Het centrale thema van het tentenkamp was: 'Dromen, hopen, geloven'. Veertien jongvolwassenen tussen de negentien en de vijfentwintig jaar namen deel aan de workshop. Zij ervaren een diep verlangen in hun leven, wanneer zij geconfronteerd worden met toekomst, wanhoop, eenzaamheid, beroepskeuze, levensstijl, relatie, enzovoort. Het spannende is dat zij openstaan voor beelden van en verhalen over het goede leven, ook voor Bijbelse verhalen als die gerelateerd zijn aan de 'bewegingen van de ziel', aan hun beperkte ervaringen van honger naar oriëntatie en zin. We nodigden de deelnemers uit om direct in het diepe te springen en te zwemmen zonder enige reserve. Als groepsleiders brachten we eigen ervaringen naar voren over onze eigen worsteling met de ultieme grond van het bestaan. We gaven hun permanent de mogelijkheid om zich te confronteren met onze woorden en gebaren, gebeden en rituelen, door uitdagend te spreken en gebruik te maken van allerlei methodieken. En we gaven hun volop de ruimte om hun gedachten te bespreken met hun tochtgenoten.

Het sleutelwoord van onze workshop was reizen. De vier dagen waren opgebouwd rond vier basiselementen in het leven van een pelgrim: steen, touw, engel en wandelstok. De eerste dag was een lange reis door de bossen en velden ten zuiden van Leuven. De deelnemers liepen twee aan twee en werden gevraagd te reflecteren over verandering en continuïteit in hun leven. Na de lunch werd het praten stopgezet en werd elke deelnemer uitgenodigd om enkele ideeën neer te schrijven in een soort spiritueel dagboek. Daarna trokken we verder en kwamen we aan in de kleine Romaanse kerk van Tourinnes-la-Grosse. In de toren was er een uitnodiging om de tijd te nemen tot reflecteren: 'Misschien wil je je reis wel bijsturen. Vertrouw er maar op dat deze kerk een waardevolle plaats is om dit te doen, want velen hebben het voor jou gedaan.' We vervolgden onze tocht en kwamen uiteindelijk bij een kleine kapel die midden tussen de velden ligt. Op die plaats werd iedereen gevraagd om een brief naar zichzelf te schrijven, over mogelijke inspirerende stapstenen of pijnlijke kiezeltjes op hun levensweg. Die brieven werden gepost en arriveerden enkele dagen later op het tentenkamp. Op het einde van deze eerste dag ontsproot in de groep een spontaan gesprek over God. De meesten zeiden dat ze zich in vriendschap verbonden voelden met elkaar en dat er zo sprake was van een spirituele verbondenheid. Maar ze weigerden om deze ervaring te verbinden aan het concept 'God', omdat dit teveel verwees naar een objectieve andere, buiten de reële ervaring van menselijke verbondenheid en solidariteit.

De tweede dag organiseerden we een soort van labyrintwandeling door de kelders van het oude schoolgebouw van het Albertuscollege van Haasrode, waar we met het tentenkamp te gast waren. Na een inleiding met een tekst van de mysticus Jan Ruusbroec over 'zich leegmaken om de ander te ontmoeten als een nieuw zelf' gingen de deelnemers twee aan twee door het donker, gebruikmakend van de draad van Ariadne, om op die manier hun vroegere ervaringen van wanhoop en angst te ontsluiten en te verbinden met nieuwe manieren om ermee om te gaan. Voor de meeste deelnemers was dit een ingrijpende ervaring. Momenten van bewustzijn van de schaduwzijden in je leven kunnen confronterend zijn en juist daardoor is het kunnen en mogen vertrouwen op je wandelpartner een diepzinnige en overdonderende ervaring. Nadien bespraken we deze reis door de 'kelders van het leven' vanuit een andere invalshoek. We verzamelden onze gedachten over blindheid en bespraken die met één van de deelnemers die zelf visueel gehandicapt is. Het sleutelwoord bleek 'vertrouwen' te zijn: hoeveel vertrouwen of geloof heb je in anderen en in jezelf als je de draad van het leven verliest?

De volgende stap in de spirituele reis vormde de verkenning van de engelenwereld in ons leven. We lazen de tekst over de ontmoeting en de worsteling van Jacob met de engel aan de Jabokrivier (Gn 32, 23-33) en we haalden allerlei situaties voor de geest waarin we ons zowel uitgedaagd als beschermd voelden door een beschermengel. De ideeën van de Duitse benedictijner monnik Anselm Grün waren inspirerend voor deze oefening⁵. Deelnemers werden uitgenodigd om hun eigen beschermende mantel te ontwerpen en te fabriceren.

De laatste dag was expliciet georiënteerd op een religieuze herverbeelding van onze reis. Er was voldoende tijd om te mediteren, tijd om te schrijven en persoonlijk aan de slag te gaan met een aantal confronterende vragen over hun levensweg: 'Wat is voor jou de ultieme grond om op te staan? Waar vertrouw je uiteindelijk op? Waar komt je wandelstok vandaan? Waar kun je een houvast en veerkracht vinden? Wanneer voel je jezelf het meest geliefd?'

We lazen psalm 23, situeerden deze tekst in de context van de ballingschap van het Joodse volk en refereerden naar andere sleutelwoorden in religieuze tradities om de ervaring van ultieme liefde en vertrouwen te verduidelijken. Afsluitend werden de deelnemers weer naar huis gestuurd met een zending ('Voel je thuis onderweg', Mt 10) en met een zegen.

Veel van deze jongvolwassenen dragen zware lasten. Ze zijn vaak geconfronteerd met het falen van hun ouders en met de angst om het geloof in het leven te verliezen. Maar zij blijven opleven door kleine ervaringen van hoop in gemeenschap, dialoog en actie. Ze reflecteren over wat hen doet voortgaan. Waar ze niet van houden is dit zoeken te koppelen aan een vast omljnd transcendent referentiepunt. Voor hen is de bron van het leven immanent, ervaarbaar in hun dagelijks leven, in vriendschap en engagement. In een veilige omgeving zijn zij geneigd om te spreken over deze spirituele bronnen. Veiligheid betekent dan ontheven zijn van de sociale druk van ongeïnteresseerde leeftijdgenoten of van de educatieve druk van volwassenen die specifieke geloofsantwoorden van hen verwachten.

(5) GRÜN, A., *Vijftig engelen voor je ziel*, Tielt, Lannoo, 2002.

IV EEN NIEUW SPREKEN OVER GOD

Wat ik in deze week van deze jonge mensen heb geleerd is dat het christendom misschien opnieuw ontworpen moet worden, juist vanuit die ervaring van kwetsbaar engagement zoals en samen met Jezus, niet om de boodschap van het evangelie dichter bij de cultuur van vandaag te brengen, maar om het evangelie dichter bij zichzelf te brengen: als een plek van vriendschap waarin God gebeurt. De herlezing van de joods-christelijke traditie over God als een verhaal over diepgaande menselijke relaties (het interpersoonlijke dat verder gaat dan louter objectiviteit of subjectiviteit) is volgens mij een primaire taak van de moderne theologie, voortkomend uit deze confrontatie met jongvolwassenheid.

4.1 God in de handen van mensen

Deze jonge mensen durven het traditionele concept van God als iemand *out there* in vraag te stellen. Zij verbinden eerder het fundamentele verlangen van broeder- en zusterschap naar een nieuwe wereld en de altijd verrassende genialiteit van de menselijke geest aan goddelijke dynamiek, een God ergens *in here*, in de gemeenschappelijke en globale bewegingen van de menselijke ziel⁶.

Gaat het hier om religie? Of duidt hun verlangen naar ontmoeting en humaniteit op een radicale hervorming van het begrip religie? Zou het zo kunnen zijn dat in hun zoektocht naar interpersoonlijke veiligheid en hun openheid voor de verrassende bewegingen van de menselijke ziel, ook hun godsbeeld fundamenteel veranderd is? Meer zelfs, wil God zich vandaag misschien zo aan de mens laten kennen en zijn de jongeren de voorlopers van deze openbaring? Legt God zich vandaag zo radicaal in de handen van mensen? Heeft Hij elke premoderne macht en elk modern rationeel houvast op die manier losgelaten? Zou dit een van de nieuwe verschijningsvormen van de incarnatie van het Woord in onze wereld kunnen zijn? In het Nieuwe Testament is er geen sprake van een objectief Woord *out there*. Er is enkel sprake van een bijzondere menselijke persoon, Jezus van Nazareth, die een genadevolle vriend is, een reisgezel of een gast aan tafel. Hij spreekt, maar meestal luistert hij. In dit luisteren wordt hij gezagvol.

De metafoor van *God in here* (voor christenen in zijn volle draagwijdte aanwezig en gerealiseerd in Jezus van Nazareth) die met mensen een verbond aangaat en met hen geschiedenis schrijft, spreekt tot de verbeelding. God gaat zich te buiten aan mensen, hij blijft niet in zichzelf gekeerd, maar keert zich naar mensen toe om *in here* hun leven te delen. Hij gaat als het ware *off road*. Zijn horizon verlegt zich naar het alledaagse, waar het leven weerbarstig en hobbelig is, nooit zonder meer gladgestreken of zonder valse plooien. God levert zich over aan mensenheden en in dat geven zelf valt hun genade ten deel. Hij verwacht dat zij met lege handen staan en ontvankelijk zijn voor Zijn komen in de wereld.

(6) Maar tegelijkertijd geven jongvolwassenen ook aan dat zij een ultieme externe kracht nodig hebben, niet als een controleorganisme maar als een permanent bakken van vertrouwen en geloof.

De Bijbel geeft aan dat God leren kennen radicaal gebeurt in het lezen van de geschiedenis van God met mensen. In het Nieuwe Testament is het gebeuren van de menswording van Christus één langgerekte beweging van zich onderdompelen in de wereld van mensen. Deze toewending of letterlijk 'ondergang' (met een technische term: *kenosis*) is dubbel: God wordt mens in Jezus en Jezus neemt bovendien de gestalte van een sterfelijke mens aan. Niets menselijks is God vreemd (Edward Schillebeeckx). Hij heeft zich aan de mens toevertrouwd, in de volle breedte, diepte en verte van het mens-zijn. Geen andere weg heeft hij gekozen dan door de onderdompeling in het leven van mensen. Daar is hij te vinden - tenminste voor wie zich aan dat mysterie van incarnatie (menswording) wil blootstellen.

4.2 Een God van horen zeggen

In God geloven leer je niet op eigen kracht en ook niet op de eventuele kracht van godsdienstdidactische hoogstandjes. Meer nog: in God geloven is als zodanig niet aan te leren. Religieuze vorming en geestelijke begeleiding zijn op zich niet in staat om een religieuze ervaring te genereren. Dit is de paradox van elke opvoeding die nog krachtiger voelbaar is in de geloofsopvoeding. De keuze om te hopen (in de opvoeding), de keuze om te geloven (in de geloofsopvoeding), is zoals de keuze om lief te hebben: niet af te dwingen of intermenselijk te forceren. Geloven is genade, in het geloven zelf ontvang je de bereidheid en de openheid om te geloven⁷.

Het is deze ervaring die in de theologiegeschiedenis omschreven wordt als *fides ex auditu*. Geloven heb je niet aan jezelf te danken. Je hebt het van horen zeggen. Godsvertrouwen komt evenmin vanzelf. Je verneemt het gaandeweg, door je toe te vertrouwen aan de zinvolheid van de werkelijkheid en je te wagen aan de heilsgeschiedenis met God. Er is geen sluitend argument voor deze levensweg. Er is alleen de keuze om zijn hart eraan te hechten en er getuigenis van af te leggen.

4.3 Vensters op God

In deze paragraaf wil ik de lezer een doorkijk geven in vier belangrijke vensters op God. Het zijn narratieve toegangen die de mens in staat stellen om de relatie immanentie-transcendentie zo concreet mogelijk te denken. Deze toegangen ben ik op het spoor gekomen door goed te luisteren naar het zoeken van jonge tijdgenoten naar God en door dit zoekproces te confronteren met de meest recente lijnen in de theologiegeschiedenis. Er zijn ongetwijfeld vele andere wegen om God te denken en te benoemen. Mijn uitgangspunt is de humaniserende impact van de godsrelatie. Mensen worden meer mens door God in hun leven toe te laten en het zwaartepunt buiten zichzelf te leggen.

God: een woord dat relatie bewerkt

In de Bijbelse traditie is geloven in God 'ja' zeggen op een stem die van elders komt. Je bent aangesproken partij, je wordt geroepen en je hebt te antwoorden met je levens-

(7) ROEBBEN, B., *Leven en leren in de narthex*, in: *Tijdschrift voor Geestelijk Leven* 61 (2005) 371-382, p. 375-378.

keuzes en levenswandel. De Bijbelse God waagt zich aan mensen, Hij gaat zich, zoals gezegd, aan hen te buiten, omdat Hij alles van hen te verwachten heeft. Zijn heerlijkheid is gelegen in de levende mens. God roept de mens wakker als stemhebbende. Hij wil dat hij maximaal in de eigen kracht gaat staan, antwoord geeft, verantwoordelijk wordt en zo volop mens wordt. De woorden die Hij tot zijn Zoon sprak bij zijn doopsel gelden voor elke mens: 'Jij bent mijn welbeminde'. Of nog: 'Word wakker, slaapkop. Het is opstaan uit de dood geblazen. Een nieuwe mens moet als een licht opgaan in jou', aldus Huub Oosterhuis.

God: geassocieerd en geïncarneerd

In de Schrift geeft God zich te kennen als 'Ik zal er zijn voor jou'. Zijn naam is engagement, verbondenheid, Verbond. Hij verbindt zich aan het leven van concrete mensen. Hij is de God van Abraham, Isaak en Jacob, van de grote en kleine profeten, van Jezus van Nazareth, en van zo velen in de menselijke zoekgeschiedenis naar heil. Hij kwetst zich aan hun leven, hij laat zich raken door hun verdriet en vreugde, hij raakt ontroerd door hun goede wil en hun bereidheid om er het beste van te maken. In Jezus Christus toont zich deze ultieme goddelijke verbondenheid met mensen op een uitzonderlijke wijze. Associatie wordt incarnatie. Wie God aan het werk wil zien, moet van de historische mens Jezus leren: hoe hij omging met zondaars, hoe hij tafelgemeenschap stichtte, hoe hij vergeving schonk. Deze Jezus van Nazareth is God welgevallig. De weg naar God is vlakbij. Hij is best te doen: God is *in here*. Hij laat zich opmerken, hij openbaart zich, wanneer mensen, met en zoals Jezus, zich aan elkaar toevertrouwen en zich met elkaar associëren.

God: onblusbare levensdrift in mensen

Voor het aanschijn van de dood, roepen mensen op God - dat zij niet definitief verloren zouden gaan. De diepste tragiek van het mensenbestaan is te verdwijnen in het niets. Het is de dood van de vergetelheid, van het definitief losgekoppeld worden van de herinnering van medemensen en van God. Wie op generlei wijze herinnerd wordt, heeft nutteloos geleefd. In de joods-christelijke traditie wordt God gezien als de ultieme verzamelaar van kleine mensengeschiedenissen. Hij bewaart ze in zijn herinnering. Niets gaat verloren van dat alles. Het boek van het mensenleven kan gesloten worden, maar wordt nooit vernietigd. Het blijft bewaard. Er zijn mensen die aan deze goddelijke levensdrift gestalte weten te geven in hun eigen bestaan.

God: de volstrekt Andere

Dat God zich openbaart in de menselijke zoektocht naar heil, betekent niet dat hij daarin restloos opgaat. Theo-logie is geen ego-logie. In mezelf kan ik God niet tegenkomen. Hij verbindt zich weliswaar aan mijn levensverhaal, maar valt er niet mee samen. God blijft radicaal een 'tegenover', een ondoordringbaar mysterie, zoals een intieme vriend die in zijn uniciteit toch volstrekt vreemd voor mij blijft. Veel zinzoeken vandaag blijft steken in de ophemeling van het eigen ego. Mensen hopen zichzelf te verlossen, maar zagen daarmee de tak af waarop ze zitten. In hun godverlatenheid zijn ze overgeleverd aan elkaar. Ze hebben in hun eenzaamheid alles van elkaar te verwachten. De verwachtingen zijn bijzonder hooggespannen, de druk om iemand te zijn is extreem hoog. Zij staan 'in leegte en gemis'. Ook de psalmist kent deze ervaring van leegte, maar het voorteken van die ervaring is God: 'Ik sta voor U in leegte en gemis'. Ik hoef mezelf niet te gronden, ik ben al gefundeerd. Ik ben gezien nog voordat ik inzicht kreeg in mezelf. En op zoek naar

waarheid over mijn bestaan, was ik al door U gevonden. In de dialectiek van zoeken en gevonden worden, van vrije wil en genade, komt God op mensen toe: als toekomst onvermoed en onvoorspelbaar, maar een en al hoopgenererend.

V CONTOUREN VOOR EEN HEDENDAAGS JONGERENPASTORAAT

Een nieuw spreken over God staat klaar om het levenslicht te zien. In deze paragraaf wil ik op zoek gaan naar de betekenis van dit spreken en de ervaringen waarop dit teruggaat, voor het jongerenpastoraat. Ik doe hierbij een oproep aan leraren godsdienst, catecheten, jongerenpastores en vele anderen, om goed te luisteren naar de wijze waarop jongeren hun bestaan en hun verbondenheid met wat dat bestaan overstijgt, tot uitdrukking brengen. Hier wordt nieuwe geloofstaal ontworpen en ontstaat in de reflectie daarop nieuwe theologie. Dat de kwetsbaarheid en de gratuïteit van het bestaan niet meer vanzelfsprekend in verband worden gebracht met Gods toewending, dat met andere woorden het 'voor U' is weggevallen in het leven van de postmoderne jonge mens, opent nieuwe vergezichten op geloofsverantwoording en geloofscommunicatie. Het bevat ook de nodige uitdagingen voor het hedendaagse jongerenpastoraat.

5.1 Een kleine geschiedenis van het jongerenpastoraat

Er hebben zich nogal wat verschuivingen voorgedaan in de opvattingen over kerkelijk jongerenwerk in de laatste dertig jaar. De grote lijn die men kan trekken is deze: van jeugdzielzorg, over kerkwerk met jongeren, naar levensbeschouwelijk jongerenwerk. Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw werd dit kerkwerk voor jongeren opgevat als een variant van gewone (lees: volwassen) zielzorg, maar dan voor jongeren bedoeld, met eigen methoden en inhouden. Verkondiging van het geloof vond plaats in het kader van catechese en kerkelijk jongerenwerk. Jongeren leerden via deze kanalen het eigen taalspel van het geloof kennen. Zij waren toevoorders van de boodschap, die hun onverkort werd doorverteld, individueel of in groep.

Later, onder invloed van het tijds-klimaat waarin jongeren meer en meer hun plek in het maatschappelijk bestel gingen opeisen, kwam daar verandering in. Jongeren voelden zich aangesproken om hun eigen taalregisters te ontwikkelen in hun zoektocht naar God. Vaticanum II spoorde een hele generatie aan om zich in de volkstaal uit te drukken. Jongeren stapten mee op de boot. Zo ontstond een eigen expressievorm: de jongerenliturgie. Vooral de rockende vertolkingen van de christelijke boodschap in de jaren zeventig, met bijzondere aandacht voor 'het vinden van een nabije God nadat de transcendent God dood was verklaard', spraken tot de verbeelding - negatief zowel als positief⁸. Kerkwerk met jongeren bevond zich daarmee in de invloedssfeer van parochie-liturgische vernieuwingen. De boodschap werd aangepast aan de tijd, op het gevaar af de transcenderende dimensie ervan te veronachtzamen. Maar de hele gemeenschap

(8) VAN DER WOERD, A., *Studio Elim. Geloofsopvoeding in een moderne samenleving*, in: *Praktische theologie* 30(2003) 60-73, p. 63.

profiteerde mee van deze opstoot van creativiteit en dynamiek. Liturgie kwam dankzij de jongereninitiatieven dichterbij de gewone mensenwereld.

Vandaag echter zijn de meeste jongeren die zich in kerkelijke jongerengroepen aandienen, niet vertrouwd met de religieuze boodschap. Ze zijn religieus niet gesocialiseerd. Jonge mensen vragen in de kerk niet meer naar een maatschappelijke vertaling of aanpassing van het geloof naar hun engagement in de wereld (zoals in de bevrijdingstheologie en in de ervaringsgerichte catechese van de jaren zeventig), omdat de kern van het (christelijk) geloof zelf voor hen vreemd en juist daarom aantrekkelijk is. Ze staan open voor deze religieuze traditie, niet om de boodschap te horen en daarna lid te worden, maar om zich te voeden aan de zinvolle woorden die er gesproken worden voor het eigen 'zielenheil'. Bijbelteksten en geloofsantwoorden worden in overweging genomen, niet met het oog op de verandering van kerk en wereld, maar als antwoord op de vraag: 'Hoe overleef ik zelf in deze complexe wereld?'

Sinds kort wordt kerkwerk dus als een dienst aan de menswording van postmoderne jongeren gezien. Zij verkennen de spirituele markt en maken keuzes. Kerken gaan op die keuzes in en maken het de spirituele *shopper* gemakkelijk. Men wil jonge mensen een duurzaam perspectief aanbieden: ondanks hun kortetermijndenken wil men ze uitnodigen om dieper te gaan, niet te blijven steken in wat ze tot dan toe voor zichzelf gevonden hebben, zich te confronteren met het verhaal van de Levende en kritisch mee te bouwen aan een leefbare gemeenschap.

De relatie tussen wat jongeren vragen en wat kerken bieden, is complex. De communicatielijnen lopen niet vlekkeloos. Je kunt spreken van een overdrachts- of aansluitingscrisis. De kerken zijn niet meer in staat om hun boodschap helder over te dragen. Mensen sluiten niet meer aan bij de kerk, omdat de kerk niet meer aansluit bij mensen: 'Waarover heeft de Kerk het in vredesnaam?'

Een andere manier om naar hetzelfde te kijken is het begrip 'innovatiecrisis'⁹. Er ontluikt een nieuw religieus verlangen in de maatschappij, een nieuwe spirituele gewaarwording, waarbij het de kerken zijn die aarzelen over hoe zij zich daarin zullen opstellen en hun boodschap zullen verkondigen. Zij blijken met hun oude en vermoeide structuren niet in staat om flexibel in te spelen op de dynamiek van de huidige samenleving. Het probleem van de aansluitingscrisis ligt dan niet bij de zoekende mens, maar bij de aarzelende Kerk. Zij durft zich niet toevertrouwen aan de moderniteit en aan de complexe levensvragen die de moderniteit bij weldenkende mensen vandaag oproept.

In het kader van de ontwikkelingen van de laatste dertig jaar - jongeren subject maken van de eigen levensverdieping, in confrontatie met geloofsinzichten die de hunne (nog) niet zijn - worden ondertussen tal van initiatieven van levensbeschouwelijk jongeren-werk ontplooid. Ik mag hopen dat er in de toekomst werk gemaakt wordt van een bundeling van krachten. Het heeft geen zin initiatieven tegen elkaar af te zetten: binnen-kerkelijk versus buitenkerkelijk, catechetisch of geloofsinitieënd versus laagdrempelige pastorale initiatieven, breed jongerenwerk (via jeugdpastores die zich in jeugthuizen, jeugdbewegingen en tentenkampen engageren) versus eerder hoogdrempelige jongeren-

(9) ROEBBEN, B., ZONDERVAN, T., 'Als God eens onder ons was'. *Theologische professionals reflecteren op hun werk met jongvolwassenen*, in: *Praktische theologie* 33(2006) 399-413, p.400-405.

activiteiten. Het zou jammer zijn mochten door strakke beleidsbeslissingen bepaalde groepen van jongeren uit de boot vallen. De uitdaging bestaat er veel meer in om jongeren zelf aan het woord te laten, om oude gemeenschappen evangelisch te vernieuwen en om nieuwe kernen van hoop te realiseren. Ik zou denken dat het vruchtbaar is om al deze jongeren, gelovige en ongelovige, met elkaar in contact te brengen vanuit de idee dat beide groepen zoekend zijn en door kritische osmose in staat zijn om een nieuw religieus taalspel te ontwikkelen en te beleven. Op voorwaarde dat dit proces goed begeleid wordt. Er is dus werk aan de winkel.

5.2 Modern jongerenpastoraat als openbaringskunde

Waar ligt de sleutel tot succes van deze vorm van jongerenpastoraat? Ik denk op twee niveaus: gemeenschap en verhaal¹⁰. Jonge mensen inspireren met een goed verhaal en samenbrengen in een uitdagende groep. Jongeren willen betrokkenheid, willen 'geboeid' worden, interesse - en dat is iets radicaal anders dan onderworpen worden aan oude grote verhalen die niet de hunne zijn of opgeslorpt worden door de scripts van markt en media, die als een pletwals over hun eigen kleine verhalen van hoop heen rijden.

Niemand kan leven zonder een verhaal. Mensen vertellen zichzelf en elkaar verhalen, zij reconstrueren hun bestaan al vertellend. Zij rijden de belangrijke gebeurtenis-sen van hun leven verhalenderwijs aan elkaar als een permanente navelstreng die hen verbonden houdt met de levensdynamiek van de mensheid.

Dit gebeurt in gemeenschap: niemand hoeft in het vertellen van het verhaal vanaf nul te beginnen. Mensen groeien op in levensbeschouwelijke tradities. Dit zijn kringen van uitgesproken zinvol leven met een eigen visie op het goede leven, op vriendschap, verlangen, liefde en de dood. Zulke tradities bieden inzicht in het eigen verhaal en helpen om klaarheid te krijgen over wie je bent en wie je wilt worden. In tradities worden waarden, normen en zin voor geleefd door concrete mensen van vlees en bloed die de verhalen doorvertellen, verweven met hun eigen ervaringen van liefde en dood. Zulke mensen zijn niet onaantastbaar. Ze worstelen en twijfelen zelf ook vaak. Maar ze zijn wel uitgesproken: je kunt ze aanspreken op hun overtuigingen, ze laten zich aanklampen.

Jonge mensen zijn vandaag dubbel kwetsbaar: dwars door hun verwarrende persoonlijkheidsgroei, loopt ook de maatschappelijke onduidelijkheid over wat echt waardevol is om voor te leven. Zij missen biografisch advies. Jongeren zoeken warme betrokkenheid in de wereld van de volwassenen. Zij gaan als het ware voor naar de plaats van waaruit (zij menen dat) volwassenen zouden moeten voorgaan. Zij provoceren (in de zin van vooruitroepen) de volwassenen om kleur te bekennen, om niet onverschillig te blijven, maar verschil te maken. In de huidige hausse van waarden en normen, gaat het niet om een (al dan niet in leuke werkvormen verpakt) autoritair afdwingen van fatsoen en maatschappelijk aangepast gedrag van jongeren, maar wel om de vraag: durven volwassenen nog opvoeden, durven zij nog voorgaan, in kwetsbaarheid en bescheiden-

(10) ROEBBEN, B., *Succesvol door bescheidenheid. Praktisch-theologische overwegingen over kerkelijk jongerenwerk*, in: *Praktische theologie* 30(2003) 74-86, p. 79-83.

heid, maar wel met overtuigingskracht en inzicht¹¹? Laten zij zich zien in hun grootsheid, maar ook in hun schamelheid, kortom in hun gerijpt omgaan met de complexiteit van het leven?

Jonge mensen voorgaan in een cultuur als de onze, betekent eigenlijk hen voorgaan in levensoriëntatie, hen wijzen op de bakens die houvast bieden in de veelheid van (vaak tegenstrijdige) betekenissen. Het is een leren leven met/in verschil. Deze bakens moet men zich persoonlijk eigen maken, ze kunnen niet van de ene persoon op de andere overgedragen of opgelegd worden¹². De veerkracht van jonge mensen om zichzelf te blijven in een verwarrende veelheid van betekenissen kan aangesterkt worden door het voorbeeldgedrag van veerkrachtige opvoeders. Deze gebruiken geen omhaal van woorden. Zij hebben geen programmaverklaringen achter de hand, maar zij tonen durf en moed om hun overtuigingen te laten zien, fris en oorspronkelijk, bevlogen en bedachtzaam. Uit hun gedrag is af te leiden wat ze beweren.

Het oude socratische beeld van de opvoeder als maieuticus, spreekt nog altijd tot de verbeelding. Wie als vroedvrouw (m/v) in staat is om inzichten te doen geboren worden op initiatief van en in de jongere zelf, kan rekenen op respect. Openbaring gebeurt dan letterlijk en figuurlijk. Nieuw leven wordt geboren. Men ziet nieuw levenslicht. Opnieuw geboren worden is de fundamentele bestemming van de religieuze mens, beweert Nicodemus in het Johannes-evangelie (Joh 3,1-21). Goede begeleiding voorziet in deze nieuwe geboorte¹³.

Voorgaan in verandering, opvoeder zijn, is een bron van diepe vreugde voor wie zich echt verwondert over wat er gebeurt. Want het had 'evengoed anders' kunnen zijn. Jonge mensen voorgaan in het vinden van betekenis, plots tot de vaststelling komen dat het gebeurt of dat het volstrekt anders gebeurt dan pedagogisch voorzien was, is één van de krachtigste ervaringen van professionele voldoening voor een opvoeder, aldus de Amerikaans-Joodse wijsgerige pedagoog Alexander Hanan¹⁴.

(11) ROEBBEN, B., *Een tijd van opvoeden. Moraalpedagogiek in christelijk perspectief*, Leuven, Acco, 1995, p. 84-85.

(12) Er is nogal wat pedagogisch handelen voorhanden dat geen levensoriëntatie biedt, geen bakens uitzet of er verstandig rekenschap van afdraagt. Nogal wat opvoedingsinspanningen wijzen niet de weg, maar wijzen weg van het eigenlijke: naar een onbereikbaar later ('Wacht maar tot je zelf aan de beurt bent'), naar materiële verwenning of, erger nog, terug naar de jongeren zelf (door retrosocialisatie: 'Wij spiegelen ons als volwassenen aan de jeugdige onbezorgdheid en flexibiliteit; we gaan niet meer voor, maar lopen liever achterna'). Dit zijn onvruchtbare wegen.

(13) VAN DEN BERK, T., *Mystagogie. Inwijding in het symbolisch bewustzijn*, Zoetermeer, Meinema, 1999, p. 50-63.

(14) HANAN, A. ALEXANDER, *Reclaiming Goodness. Education and the Spiritual Quest*, Notre Dame, University of Notre Dame Press, 2001, p. 193-198.

5.3 Pastoraat als zorg om de ziel

De recente pastoraaltheologie definieert pastoraat (opnieuw) als 'zorg om de ziel'¹⁵. 'De ziel van de persoon, of de persoon als ziel, vertegenwoordigt de mogelijkheid van mensen om in relatie te zijn met hun oorsprong (...). Door de levensadem zijn mensen verbonden met binnen en buiten'. De ziel is een 'grensinstrument' tussen mezelf als 'brandende binnenkant' en mijn levensomgeving, tussen wie ik ben en wie ik kan worden, tussen immanentie en transcendentie. De ziel is ook een 'eindterm', aan het eind van een lange reeks beschrijvingen van wie ik ben, 'het punt van waaruit het mogelijk is zich bewust te worden van het bestaan van een essentieel en werkelijk zelf en van de levendigheid, de steriliteit of de stagnatie van dat werkelijke zelf'¹⁶.

Mensen vertellen verhalen waarin zij 'hun ziel blootgeven', waarin zij aangeven hoe zij zichzelf in tijd en ruimte waarnemen, hoe zij vertrouwen op de grond van hun bestaan en hoe zij zichzelf zien groeien in de richting van hun levensbestemming. De ziel als grensinstrument helpt hen om 'onderweg' de juiste onderscheidingen te maken, om met zichzelf als 'levensproject' of 'mysterie' in contact te blijven.

Mensen hebben het gevoel dat zij 'op hun ziel getrapt worden', wanneer hun de mogelijkheid ontnomen wordt om voor zichzelf op te komen en hun narratieve identiteit in de diepte te ontwikkelen. Dan is er sprake van een gewelddadige 'bezetting van de ziel'. Jongeren voelen onderhuids aan dat hun ziel bezet wordt door de mechanismen van de markt en de media. Ze beleven die zielbezetting vaak niet bewust, omdat ze nu eenmaal kind van hun tijd zijn. Daarom moet men hen vanuit de pastoraal bewust maken van wat met hen gebeurt en hoe zij onderdeel van een geglobaliseerde wereld zijn. Men moet jongeren weerbaar maken, zodat ze in hun eigen kracht kunnen staan en opnieuw bij hun ziel uitkomen. Leren leven met je eigen 'leef-tijd', met de bezieling die eigen is aan elke leeftijd, daar gaat het om in het leven. Veel mensen staan vandaag oriëntatieloos in het leven, op zoek naar voedsel voor hun ziel.

Zorg om de ziel helpt de jonge mens om inzicht te krijgen in zijn spiritueel groeiproces en te leren leven in ontvankelijkheid, in de zin van: 'Mijn identiteit is een geschonken identiteit. Ik weet niet wat zich in mijn leven zal aandienen, maar ik ben bereid om de contingentie ervan in dankbaarheid te ontvangen.'

Traditioneel beweert de zielzorg dat men deze ontvankelijkheid kan leren en cultiveren. Maar misschien bestaat haar ultieme opdracht erin ook dit leerproces te deconstrueren. Ontvankelijkheid en afhankelijkheid, ontmoeting met alteriteit, spirituele verbondenheid, transcendentie openheid, enzovoort, kun je niet leren, ze overkomen je.

Jongerenpastoraat als zorg om de ziel helpt jongeren om beter inzicht te krijgen in hun jong levensverhaal en - daar doorheen - in het zinvol transcendent verband waarin hun levensverhaal is opgenomen. Goed pastoraat helpt om je ziel niet te laten bezetten, maar haar vrij en beweeglijk te houden voor het verrassende komen van God.

(15) Bijvoorbeeld: VAN KNIPPENBERG, T., *Tussen naam en identiteit. Ontwerp van een model voor geestelijke begeleiding*, Kampen, Kok, 1998. VAN KNIPPENBERG, T., *Existentiële zielzorg tussen naam en identiteit*, Zoetermeer, Meinema, 2005. NAUER, D., *Seelsorgeconcepten in Widerstreit (Praktische Theologie heute)* Stuttgart, Kohlhammer, 2001.

(16) Zie: VAN KNIPPENBERG, T., *Existentiële zielzorg tussen naam en identiteit*, Zoetermeer, Meinema, 2005, p. 75-76.

We kunnen dit pastorale begeleidingsproces verder beschrijven in drie stappen als zien, oordelen en handelen.

Zien - Een voorganger in de wereld van jongeren en jongvolwassenen is in staat en bereid om hun contrastervaringen zorgvuldig waar te nemen. Hij leert vooral goed te kijken naar de uitingsvormen die jonge mensen zelf ontwikkelen om hun kwetsbare positie tussen licht en donker, tussen hoop en vrees, te herverbeelden. Het vraagt een bijna ascetische houding van de begeleider om jongeren echt aan het woord te laten in hun muziek, woorden en beelden. Vaak vult de volwassene te snel in wat hij meent te zien en laat hij de jongere geen kans om zelf een situatiedefinitie te geven. Teveel jongerenwerk is een mentale recuperatie van wat de volwassene in zijn eigen jeugdtijd tekort kwam. Veel volwassenen willen hun eigen kwetsuren in de opvoeding herstellen. Zij geven op die manier de jongeren geen kans om zelf creatief teken van hoop te zijn voor de toekomst.

De zielzorger heeft zich geïnteresseerd in de kwaliteit van waarneming van het levensverhaal van jongeren. Hij weet dat hij zich kan riskeren aan hun verhaal, omdat het uiteindelijk niet zinloos is, maar ten diepste betekenisdragend. In een gelovig perspectief weet de begeleider dat de Levende zich ook in het kwetsbare verhaal van de jongere vertoont of openbaart. Het grote succes van iemand als père Guy Gilbert, de Parijse priester die zich ontfermt over straatjongeren, is precies zijn spiritualiteit van risicovol vertrouwen op een God die zich presenteert in verwaarloosde jonge mensen¹⁷.

Oordelen - Welke oordeelshouding neemt de voorganger dan best aan? Ik verkies een houding van aandacht boven die van problematisering. De theorie van de presentie van de Utrechtse praktisch-theoloog Andries Baart is hier een welkome bron van inspiratie¹⁸. Hij zegt dat het beter is 'iets te laten verschijnen, en wel menselijke waardigheid' dan 'iets te laten verdwijnen, en wel een probleem'. De kritische omgang met het leven van de jongere vertrekt dan niet vanuit een idee van 'crisis' (van iets wat er vroeger was, maar nu voorbij is), maar vanuit een idee van *kairos*, van een genadevolle kans om met nieuwe ogen naar zichzelf en naar anderen te kijken en weer in beweging te komen.

Een jongere wordt niet gemeten aan de maatstaf van bijvoorbeeld een bepaalde probleemgroep of subcultuur, maar als achtenswaardig persoon op zich. Iemand is niet interessant omdat hij een boeiende casus oplevert als verbijzondering van een algemeen principe, maar wel omdat hij *déze* unieke persoon is¹⁹. Presentie bij het verhaal van één jongere is daarom kostbaarder dan een opgelost probleem voor een hele groep jongeren die niet echt met interesse bejegend is. Dit voert mij naar een 'theologie van de omarming': de Levende laat zich kwalificeren in de kwaliteitsvolle ontmoeting van mensen die hunkeren naar 'leven in overvloed' en die dat ook met elkaar willen delen. Het spreken over God kan op afstand blijven en cerebraal zijn. Theologie kan categorieën van geloven ontwikkelen en die staven met welgekozen casussen van geloof. Maar zo blijft zij op afstand. Zij kan ook andere, meer fysieke modaliteiten van mens-zijn beroeren (zoals engagement, strijd, ritueel, vriendschap, kunst, enzovoort) en nieuwe kennis oproepen. Zij

(17) GILBERT, G., *Mijn Kerk is de straat*, Tielt, Lannoo, 2003.

(18) BAART, A., *Een theorie van de presentie*, Utrecht, Lemma, 2001.

(19) BURGGRAEVE, R., *Levinas over vrede en mensenrechten*, Leuven, Acco, 1990, p. 160-165.

kan wijd van hart en snel van aanpak zijn. Zij kan met deze 'down to earth'-aanpak ruimte scheppen voor het nieuwe komen van de Levende.

Handelen - Een dynamische jongerenbegeleider biedt jongeren de kans om in het volle licht te gaan staan en het heft in eigen handen te nemen. Zo draagt hij bij tot 'leven in overvloed' (Joh 10,10). Goed jongerenwerk biedt ruimte voor nieuw levenslicht. Het is als een open plek in het bos. Te midden van de densiteit van het alledaagse valt vers licht binnen in het bestaan. Dit licht helpt om door de bomen het bos te zien, om in de veelheid van levensperspectieven een scherpe keuze te kunnen maken. Het helpt ook om de eigen schaduwzijden beter in het vizier te krijgen. Zonder licht is er geen sprake van schaduw, maar enkel van onbepaaldheid en onverschilligheid - dat is de nacht waarin alle koeien zwart zijn. Goed leiderschap maakt dat jongeren verschil maken en dat ze zich daarvoor niet hoeven te schamen.

Het spreekt voor zich dat dit 'zien, oordelen, handelen' heel wat van een jongerenzielzorger vraagt: volgehouden spirituele openheid, theologische scherpzinnigheid en handelingsbereidheid. Wat dat laatste betreft: het gaat inderdaad om verloskunde, het werk van een begeleider die nieuw leven doet geboren worden, die onvermoede mogelijkheden openbaart in het leven van de jongere, die de blik helpt verruimen en soms uitdaagt tot een radicale perspectiefwisseling of ommekeer. Wie zich solidariseert met jongeren, riskeert zich aan hun levensperspectief, in de hoop dat deze weg vruchtbaar is. In de hoop ook dat deze weg in analogie is met het komen van de Levende, die zich incarnatorisch te buiten gaat aan het leven van mensen. In die zin is openbaring steeds riskant. Zij kan wellicht niet anders dan riskant zijn. Wie jongeren voorgaat in dit proces, moet gevoelig zijn voor de bewegingen van de eigen ziel op zoek naar zin in de werkelijkheid. Hij moet bezield zijn. Dan wordt begeleiding: geestelijke begeleiding. Dan wordt zorg voor jongeren: zielzorg.

Het leven zelf is de vruchtbare ruimte waarbinnen spiritualiteit zich kan ontplooiën en men getuigenis kan afleggen van de leerroute die men gegaan is. Om aan te geven dat dit geen eenmansbedrijf is, maar altijd georiënteerd is op een verhaalgemeenschap, voegt de Amerikaanse godsdienstpedagoog David White nog een vierde dimensie toe aan de traditionele trits zien-oordelen-handelen. Hij is van oordeel dat de ziel als onderscheidingsinstrument op het snijvlak van immanentie en transcendentie, voeding nodig heeft - *soul food* - om vitaal en veerkrachtig te blijven. Hij noemt dit de *spiritual-imaginative modus* van jongerenpastoraat: jonge mensen scherpen hun waarneming, hun oordeelsvermogen en hun handelingscompetentie aan door geregeld gebed (*remembering*) en reflectie (*dreaming*)²⁰. Zonder deze beelden, metaforen, verhalen en ervaringen kan er geen sprake zijn van spirituele groei.

(20) WHITE, D., *Practising Discernment with Youth. A transformative Youth Ministry Approach*, Cleveland, 2005, p. 74-77.

BESLUIT

‘Riskante solidariteit’ met jongeren en jongvolwassenen, de radicale openheid voor hun spirituele bronnen, heeft consequenties voor toekomstige theologie en pastoraat. Deze solidariteit zal met zich brengen dat er nieuw licht valt op de religieuze woorden en handelingen van voorgangers en op de betekenis die zij aan die woorden en handelingen verbinden. Riskante solidariteit met toekomstige generaties voert tot een begrip van ‘riskante openbaring’: wie zorgvuldig luistert naar leven en hoop van jongeren zal niet alleen verwickeld raken in nieuwe patronen van geloven, maar ook in nieuwe geloofservaringen en op de duur ook in nieuwe geloofsinhouden. Het is te hopen dat jonge mensen volop kansen krijgen om zulke nieuwe religieuze ervaringen en taal te genereren. Het is ook te hopen dat er voldoende veerkrachtige voorgangers in de buurt zijn die de rijkdom van de traditie kunnen ontsluiten en transparant maken in deze zoektocht. Ten slotte is het te hopen dat de kerk blijft investeren in dit kostbare project: dat zij een *backing vocal* blijft voor jongeren en jongvolwassenenpastoraat, een steun in de rug, om het akkoord vol te maken, consonant of dissonant, maar in elk geval met overgave. Jongeren houden de kerk een spiegel voor en provoceren haar: ‘als je beweert gefundeerd te zijn in een religieuze ervaring, laat ons die dan meemaken. En als je dat niet kan toonbaar maken, waarover heb je het dan, in Godsnaam?’ Deze confrontatie is geen slechte zaak: er ontstaat ruimte voor een nieuw religieus taalspel dat, voorbij machtsverlokking en treurnis om verloren macht, peilt naar de levensdynamiek in het oorspronkelijke verhaal van Jezus de Levende.